

Nr 109.

Av herr **Bergman m. fl.**, om anvisande av medel för uppehållande av en professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i Dorpat.

Den 30 juni 1632 undertecknade Gustaf II Adolf i sitt dåvarande krigsläger vid Nürnberg stiftelseurkunden för ett universitet i Dorpat och stadgade därvid, att det skulle äga samma privilegier och statuter som Uppsala universitet, vilket samme konung, som bekant, nyss förut på mönstergillt sätt reorganiserat. Det närmare utförandet av planerna för Dorpat anförtroddes åt Johan Skytte, vilken lärde, driftige och högt betrodde man blev det nya universitetets förste kansler och med upplyst iver omedelbart grep verket an. I september samma år kunde Dorpats universitet öppna sina portar för de första studenterna, av vilka många voro svenskar. Universitetsmatriklarna finnas ännu fullständigt i behåll och förvaras i det nuvarande universitetsbiblioteket å Domberget i Dorpat. Den först inskrivne studenten var en smålänning, Bengt Bas från Jönköping (i matrikeln betecknas han enligt tidens lärda bruk med latiniserad form: Benedictus Bazius Junecopensis Smolandus). Universitetet utgjorde ett led i det viktiga, av de baltiska ländernas befolkning ännu i dag högt uppskattade och pietetsfullt ihågkomna kulturarbete, varmed den svenska riksstyrelsen vårdade sig om Sveriges dåvarande besittningar öster om havet.

Detta svenska Dorpatuniversitet ägde därefter med ett kortare avbrott bestånd intill århundradets slut och utövade en betydelsefull verksamhet som centrum för den högre kulturen i Sveriges dåvarande östersjöprovinser samt som utbildningsanstalt för dessa länders ämbetsmän, lärare, läkare och prästerskap. Avbrottet föranleddes dels av en större eldsvåda, som övergick staden, dels av konflikter med Polen och Ryssland under Karl X Gustafs tid, då krigsoroligheterna för några år medförde svårigheter. Fullständigt upphörde emellertid universitet icke ens under dessa år. Matriklarna visa alltjämt fortgående, ehuru fåtaligare nyinskrivningar. Förmyndarestyrelsen under Karl XI:s minderårighet synes ha vårdat sig mindre om universitetet, men vid det stora upprycknings- och nydaningsarbete inom svenska kyrkan, som ägde rum under senare delen av Karl XI:s regering, blev även den baltiska högskolan på berömligt sätt ihågkommen. Sedan icke blott det första år 1632 uppförda universitetshuset av trä, utan även en av den stigande utvecklingen föranledd nybyggnad från Kristinas tid avbrunnit, inreddes nu ett nytt, stort och välordnat stenhus för ändamålet och universi-

tetets många under de föregående ofärdsåren vakanta lärostolar besattes med nya innehavare, av vilka de flesta voro svenska vetenskapsmän. De ännu bevarade, prydligt skrivna och på svenska språket författade konsistorieprotokollen från 1690-talet vittna talande om den svenska kultur, som under detta decennium åter uppblomstrade vid det gamla lärosätet. Men även denna karolinska period blev avbruten av krigsoroligheter. Kort före utbrottet av det stora nordiska kriget flyttades universitetet från Dorpat, som låg i en farlig zon, till sjöstaden Pernau, som låg mera skyddad och vid eventuell fientligt hot erbjöd lätta möjligheter till räddning på havet och överfart till Sverige. Undervisningen i Dorpat avslöts med en högtidlighet, varvid professorn i latinska språket Michael Dau höll ett ädelformat tal »De migratione litterarum» (Om vetenskapens vandring). I Pernau organiserades verksamheten under den gamle generalguvernören Erik Dahlbergs överinseende, och där fortlevde universitetet till 1712, då det under den allmänna nöden efter olyckorna i öster måste upphöra. Det svenska baltiska universitetet hade alltså då genomlevat en period av 80 år. Bland berömda svenska lärde, som under denna tid där verkat som professorer, kunna nämnas orientalisten Joh. Gezelius (senare biskop i Åbo), juristen Olof Hermelin (sedermera Karl XII:s kansliråd i fältkansliet), medicine professorn L. Micrander (senare adlad Liljestolpe), hellenisten Gabriel Skrage, teologen Laurentius Molin (senare professor i Uppsala) m. fl. Då Estland och Livland genom freden i Nystad 1721 avträdde till Ryssland, utfäste sig tsar Peter I bl. a. att återupprätta universitetet i Dorpat. Detta löfte blev emellertid icke uppfyllt förr än 1802, då Alexander I åter kallade den gamla högskolan till liv och lät bygga det ännu använda praktfulla universitetshuset. Då de baltiska provinsernas bildade klasser på den tiden så gott som uteslutande voro tyskspråkiga, blev det återupprättade universitetet närmast en tysk högskola. Såsom sådan upplevde den en glansperiod under förra århundradet och stod i den intimaste vetenskapliga kontakt med Tysklands lärda värld. Många av det tyska språkområdets utmärktaste forskare ha varit fästa vid universitetet i Dorpat. Man kan nämna några namn: astronomen Struwe, embryologiens märkesman K. E. v. Baer, kirurgen Ernst v. Bergmann, fysiologen G. v. Bunge (sedermera i Basel), den berömde, teologen A. Harnack i Berlin (född och uppfostrad i Dorpat), Nobelpristagaren kemisten Ostwald, nationalekonomen Adolf Wagner, filosofen Teichmüller, arkeologerna G. Löschke och Eugen Petersen, filologen L. Schwabe, indologen Leopold von Schröder m. fl. Under slutet av denna tyska period verkade även två svenskar i Dorpat, nämligen matematikern professor, numera president A. Lindstedt samt astronomen Backlund (sedermera förflyttad som chef till observatoriet i Pulkova). År 1893 utkom en rysk tsarukas, som i ett slag förjagade den tyska vetenskapen. Alla föreläsningar skulle numera hållas på ryska språket. Detta var ett av de många uttrycken för den energiska förryskningspolitik, som under Alexander III:s tid tog sin början och av vilken bl. a. även Bobrikovs politik i Finland var ett av de i Sverige mest kända symtomen.

Universitetet fick nu en helt annan, förryskad karaktär. Men även denna period skulle få sitt slut. Det kom med världskriget. Av fruktan för en tysk ockupation av Östersjöländerna förordnade den ryska krigsledningen en »evakuasjon» av värdefullare statsegendom i Balticum. Denna order drabbade även universitetet, vars så gott som hela lösa egendom (däribland 400,000 volymer böcker samt en mängd dyrbara samlingar, instrument och övriga flyttbara inventarier) bortfördes till staden Voronesj i Syd-Ryssland, dit universitetets lärare och eventuellt icke mobiliserade studenter likaledes fingo order att begiva sig för att fortsätta universitetets verksamhet. I Dorpat kvarstodo under ett par år endast de tomma universitetsbyggnaderna och ett och annat av inventarierna, som ansågs vara av mindre värde eller för ohanterligt. Bland annat blevo de många gipsavgjutningarna i det vackra och välförsedda antikmuseet kvar. (Det evakuerade biblioteket och även det mesta av de övriga samlingarna hava numera efter fredsslutet med Ryssland 1920 återkommit).

Under år 1918 kom den väntade tyska ockupationen. Men den blev icke långvarig, i det, som bekant, tyska kejsarrikets sammanbrott på hösten 1918 och nederlaget på västfronten med därpå följande stilleståndsvillkor tvingade tyskarna att återkalla sina ockupationstrupper även från Dorpat. Under den korta tyska ockupationen hade universitetet för en termin återupprättats i den gamla tyska andan från tiden före 1893 och en mängd tyska professorer utnämnts.

Vid tyska ockupationens upphörande inträdde universitetet efter sina skiftande öden i sin nuvarande period, under vilken det redan visat tecken till en nyblomstring av lika intressant som glädjande art. Den nybildade estniska republiken fann givetvis den andliga tillgång, som låg i detta gamla universitet, vara av största betydelse, och dess regering och folk hava på ett beundransvärt sätt vårdat sig om detsamma. Huvudförtjänsten härvid torde tillkomma republikens förste kultus- och undervisningsminister, dess nuvarande universitetskansler, professor Peter Pöld, genom vars insiktsfulla klokhet och administrativa skicklighet den nu som estniskt nationaluniversitet återupplivade gamla högskolan haft att glädja sig åt en oavbruten tillströmning av studenter och en motsvarande villighet från den internationella vetenskapens sida att medverka vid det kulturella återuppbyggandet. Antalet studenter överstiger i denna stund 4,000. I främsta rummet kallades till de talrika lärostolarna för kontinuitetens bevarande de mest förtjänta bland dem, som under tidigare perioder varit fästa vid universitetet och fortfarande voro i tillfälle att där fortsätta sin verksamhet. Bland dem som överlevat både förryskningsperioden och kriget må nämnas universitetets bägge äldsta veteraner, den framstående slavisten professor L. v. Masing samt den gamle tyske zoologen Julius v. Kennel. Därefter kallades givetvis alla estniska vetenskapsmän, som innehade erforderlig kompetens och voro villiga och behövliga. Men då tillgången på inhemska forskare ej var tillräcklig, vände man sig till utlandet för vakansernas ytterligare fyllande. I främsta rummet vände

man sig givetvis till de stambesläktade finnarnas universitet i Helsingfors, varifrån 6 docenter kallades att i Dorpat intaga lärostolar. Därefter riktades blickarna till det av esterna alltsedan den svenska tiden alltid i synnerligen sympatiskt minne bevarade Sverige, och det är betecknande, att man bland annat önskade att få sin juridiska fakultet om möjligt besatt med svenskar. Minnet av svensk lag och rätt har efter 200 år ännu icke förbleknat, och på dess grund ville man nu bygga sin egen nya rättsstat. Det kan väl kallas ett tragiskt öde, att Sverige icke kunde tillmötesgå denna önskan. Sverige äger, som bekant, intet överflöd på jurister, som äro villiga att ägna sig åt den i jämförelse med andra möjligheter mindre lockande utbildningen för akademiska lärarkall. Det har t. o. m. hänt, att juridiska lärostolar i Sverige fått stå obesatta av brist på kompetenta sökande. En svensk juris doktor blev dock i tillfälle att komma och verkar där ännu. I vissa andra ämnen råder större tillgång på professorskompetenta krafter, och flera svenska forskare mottogo, såsom känt är, kallelse till professurer vid universitetet i Dorpat.

Redan från början av det nyorganiserade universitetets tillvaro yppade sig ett allmänt intresse för studium av svenska språket. Framför allt äro det historiska studiets ämnessvenner intresserade därav. Estland har i omkring 150 år lytt under svenska kronan, och denna tid var därtill ganska händelserik. En stor och viktig del av källorna till esternas historia föreligger därför i urkunder på svenska språket. Men dessutom är det allmänna intresset för Sverige så starkt, att varje tillfälle till undervisning i svenska språket och bekantskap med svensk litteratur begärligt gripes. Tillfälligt anordnade undervisningskurser, som dels en tid höllos kostnadsfritt av en bland de svenska universitetslärarna, professorn i latinsk filologi, dels sedermera, med insamlade medel, förmedlade av professor Vilh. Lundström genom riksföreningen i Göteborg, i större utsträckning anordnats, ha alltid visat sig vinna synnerligen stor anslutning från studenternas sida.

Vid universitetet finnas följande språkliga professurer: i latinsk filologi, i grekisk filologi, i semitisk filologi (förenad med G. T:s exegetik), i engelska språket och litteraturen, i romansk filologi, i germansk filologi, i slaviska språk, i estniska språket, i västfinsk filologi, i ural-altaiska språk. Det ligger i både den estniska och den svenska kulturens intresse, att det stora grannlandet Sveriges språk och litteratur icke må sakna sin representation i denna ståtliga rad av filologiska lärostolar. Ett initiativ från svensk sida i detta avseende vore en åtgärd, som universitetet skulle hälsa med den största glädje och som i själva verket hör till det minsta vi kunna vidtaga för att i handling visa den i Sverige allmänna sympati, varmed den unga mot oss så vänskapligt sinnade nationen omfattas. Åtgärden är så mycket mer påkallad, som ett livligare kulturellt samarbete med detta grannfolk även är ett svenskt kulturintresse. Det kan förtjäna nämnas, att t. o. m. en geografiskt så avlägsen nation som den franska redan för ett par år sedan har på fransk bekostnad upprättat en lärostol i fransk litteratur, besatt av en fransman, och det ehuru redan förut på universitetets egen stat en professor

i romanska språk med huvudvikten lagd på franskan förefinnes. Så mycket större skäl föreligger då för det så mycket närbelägnare Sverige, vars förbindelser med Estland äro så självklara, att erbjuda en lärostol för svenska språket och litteraturen därstädes.

För någon tid sedan lancerade en av de nuvarande svenska professorerna i Dorpat, professorn i estnisk och nordisk arkeologi, docenten vid Uppsala universitet dr Birger Nerman, den tanken, att Sverige borde vid alla de tre randstaternas universitet och främst i Dorpat upprätta dylika lärostolar. Tanken vann livlig anslutning från en mängd sakkunniga (se bilagan). Men redan av ekonomiska skäl torde en så stor utgift vara utesluten, och därtill kommer att de nybildade universiteten i de bägge sydligare randstaterna icke kunna sägas befinna sig i samma situation som Dorpat. Vad som framför allt gör det till en hederssak att Sverige särskilt bör intressera sig för detta universitet är ju — förutom det, att just i Estland bor även en urgammal svensk befolkning — den omständigheten, att det en gång för snart 300 år sedan grundades av svenska statsmakter och i framemot ett århundrade var ett svenskt universitet. Denna omständighet är även ägnad att avvärja en eventuell invändning, att ett anslag för ifrågavarande ändamål skulle kunna innebära ett med hänsyn till sina konsekvenser farligt prejudikat.

Då emellertid förhållandena därute skulle kunna tänkas framdeles i ett eller annat avseende bli ändrade, så att behov ej längre föreläge av anslag för det ifrågavarande ändamålet, så kunde lämpligen anslaget begränsas till att gälla en period av 5 år.

I avseende på tillsättningen av platsen borde den alltså tillsättas på fem-årigt förordnande. Med hänsyn till undervisningsämnet och tjänstens art borde den som förordnas vara infödd svensk med svenska språket som sitt modersmål samt givetvis efter svensk sakkunskaps uppfattning kompetent till uppehållande av dylik professur. Då tjänsten skulle bekostas av svenska medel, synes det lämpligast, att svensk sakkunnig myndighet föresloge innehavaren, men att givetvis till de estniska myndigheterna på vanlig diplomatisk väg hemställdes om de önskade mottaga den sålunda föreslagne, och att det formliga förordnandet skedde av den estniska myndighet, som utnämner de övriga lärarna vid Dorpats universitet. Den franske innehavaren av den från Frankrikes sida upprättade professuren i fransk litteratur torde utses på analogt sätt.

Vad avlöningens storlek beträffar, kan, vid det förhållande att levnads-kostnaderna i Dorpat betydligt understiga de svenska, beloppet sättas åtskilligt lägre än svensk professorslön utan att realvärdet därigenom minskas. Man torde kunna sätta det något under den nuvarande lönen för svensk professor, och utan det tillskott, som dyrtidstillägget innebär, förslagsvis 7,500 kronor per år, av vilket belopp någon del kunde reserveras för sådana utgifter i samband med undervisningen som inköp av litteratur för vetenskapliga övningar m. m.

Det föreslås alltså, på grund av vad härovan anförts,

att riksdagen måtte för sin del besluta att till Kungl. Maj:ts disposition ställa ett årligt belopp av sjutusen-femhundra (7,500) kronor för vartdera av fem år i och för uppehållande av en professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i Dorpat och att ovan-nämnda summa första gången får disponeras för ändamålet under nästkommande budgetår.

Stockholm den 22 januari 1925.

J. Bergman.

G. Kobb.

August Ljunggren.

A. Björkman.

I motionens syfte instämma:

C. E. Svensson. E. Thulin. William Linder.

Bilaga.

Sedan tanken på en professur i svenska språket vid den gamla Academia Gustaviana, senare Academia Carolina i Dorpat framstälts av prof. V. Lundström i Göteborg, dåvarande professorn i Dorpat J. Bergman m. fl., upptogs den ånyo i en artikel i »Svensk Tidskrift» 1924 av nuvarande professorn i Dorpat B. Nerman. Ur denna artikel meddelas här följande utdrag:

»Östersjöstaterna ha var sitt universitet: Estland i Dorpat, Lettland i Riga och Littauen i Kovno. Blott i Dorpat existerar undervisning i svenska.

Undervisningen i Dorpat tillkom på initiativ av professor Johan Bergman, vilken som bekant under några år tjänstgjorde där som professor i latin. Till att börja med ledde professor Bergman själv kurserna. 1922 skaffade emellertid riksföreningen för svenskhetens bevarande medel för undervisningen, och ett lektorat upprättades, under läsåret 1922—23 med doktor Ragnar Ljunggren, 1923—24 med magister Erik Forsell som innehavare.

Intresset för svenska språket är i Dorpat mycket stort. För närvarande omfattar undervisningen två kurser, en för dem, som börjat redan förra läsåret, en för nybörjare, vardera kursen med ungefär 20 elever. Några gånger i terminen anordnas även s. k. svenskaftnar, till vilka ävenledes professor Bergman, som under sin Dorpattid hann utträtta mycket till svenskhetens fromma, tog initiativet. Vid dessa sammankomster, vilka kunna räkna på en glädjande anslutning och i vilka utom kursdeltagarna ett stort antal personer bruka delta, förekomma föredrag, deklamation och sång, allt på svenska.

Emellertid är undervisningen i Dorpat icke säkerställd. Det är ovisst, hur länge riksföreningen kan skaffa medel för lektoratets upprätthållande. Och härtill kommer ett mycket viktigt förhållande. För att ett ämne skall vinna en tryggad existens vid ett universitet, är det ju klart, att det måste vara examensämne. Det säger sig självt, att de flesta studenter icke anse sig ha råd eller tid att syssla med ett fack, som icke kan leda till examen. Bli ett ämne examensämne, vinner det därför naturligtvis betydligt större anslutning än om det icke ger möjlighet till examen. Men för att ett ämne skall bli examensämne, räcker icke en sådan lös befattning som ett lektorat, vars innehavare nästan för varje år växlar, det måste finnas en ordinarie befattning, helst en professur. Detta har också stått som ett önskemål för dem, som ivrigast verkat för svenska språkets inträde och befastande vid Dorpats universitet, professor Bergman och riksföreningen med dess drivande kraft professor Vilhelm Lundström. Från flera håll bland eleverna i Dorpat har också uttalats önskemålet, att svenskan skulle bli examensämne vid universitetet.

Nu kan det invändas, att det närmast är den estniska statens sak att upprätta en professur i svenska i Dorpat. Och utan tvivel skulle denna framsynta stat gärna vilja inrätta en sådan. Men man må icke förundra sig, om den unga estniska staten, som under de första åren av sin tillvaro genomgått så oblida växlingar och helt naturligt ännu icke hunnit ekonomiskt helt konsolidera sig, icke anser sig ha råd därmed. För Sverige, som dock, trots att även vårt land haft svåra kriser att utstå, ekonomiskt f. n. är ett av världens bäst situerade länder, är uppgiften vida lättare. Och härtill kommer, att genom vår fördelaktiga valuta realkostnaden blir vida mindre för Sverige än för Estland. En professur i Estland kan f. n. upprättas för 4,000—5,000 svenska kronor om året, d. v. s. ungefär tredjedelen av en svensk professorslön.

Det kan ha sitt intresse att jämföra Sveriges kulturpolitik vid Dorpats universitet med ett annat lands, som alltid vetat att föra en målmedveten politik: Frankrike. Trots att det existerar en ordinarie professur i romanska språk och dessutom ett lektorat i franska, håller Frankrike sig med sin egen professur i franska Dorpat.

Den riktigaste vägen att upprätta en professur i svenska vid Dorpats universitet är att Sveriges riksdag beviljar medel härtill. Man må hoppas, att riksdagen icke skulle vägra sitt bifall till en motion i denna sak.»

Med anledning härav anställde tidningen »Svenska Dagbladet» en enquête bland personer, som voro förtrogna med på saken influerande förhållanden. De talrika och delvis ganska utförliga svaren utföllo alla i tillstyrkande riktning. De avgåvos av Sveriges sändebud i Estland, minister Undén, ärkebiskop Söderblom, riksartikvarien Curman, Dorpatprofessorerna Bergman och Cederberg, professorerna Tunberg i Stockholm och Lundström i Göteborg, rektor Danell i Uppsala (Sveriges främste kunnare av estlandssvenskarnas språk).

Sveriges sändebud i Estland, Lettland och Litauen, minister *Torsten Undén*, påpekar, att det är ett mer än en gång återkommande önskemål, som nu fått förnyad aktualitet. Främst gäller det givetvis Estland, som med sina åtta tusen medborgare av svensk nationalitet erbjuder den bästa mark för en svensk professors verksamhet. Särskilt est-svenskarnas ställning skulle bli högeligen stärkt genom en sådan förbindelse mellan deras

unga stat och det gamla moderlandet, som den svenska professurens tillkomst innebure. Minister Undén kunde också intyga, att estniska regeringen livligt uppskattade de insatser, som svenska vetenskapsmän redan gjort vid universitetet i Dorpat, och man skulle därför säkerligen med så mycket större tillfredsställelse se även en professor i svenskt språk installerad därstädes.

Ärkebiskop *Söderblom* yttrade bl. a.:

»Jag har ju vid ett par tillfällen själv besökt de ostbaltiska staterna och mottagit starka intryck av den levande känsla för den gamla »svenska tiden», som allmänt råder där. Denna känsla har städse underhållits genom minnet av lagbundens frihet och medborgerlig trygghet under svensk styrelse i skärande motsats till vad som sedan följde för dessa länder. Sveriges djupgående historiska samband med ifrågavarande stater lika väl som med Finland utgöra viktiga skäl för att upprätthålla och stärka våra förbindelser med dem. Icke mindre avgörande är tanken på de nutida förhållandena och särskilt på det livliga bildningsintresse, som man möter på andra sidan Östersjön och vilket med en så glädjande förkärlek söker anknypningspunkter just till svensk kultur.»

Riksantikvarien *S. Curman* svarade bl. a.:

»Jag vill utan minsta tvekan uttala min varma anslutning till ett dylikt initiativ från svensk sida. Då en uppriktig önskan om kulturell anknypning västerut och icke minst till Sverige synes finnas i dessa gamla områden för svensk kulturverksamhet, bör det vara en naturlig plikt för oss att i handling visa, att vi med glädje gå dessa strävanden till mötes. Äro icke dessa strävanden i grund och botten ett senkommet bevis på det goda namn och rykte, som våra förfäder genom sin verksamhet i dessa trakter under gångna århundraden skapat åt Sverige? Och hör det icke till sund och förnuftig politik att knyta an vid och underhålla dessa gamla goda relationer?

Att giva möjlighet till ett vidsträcktare studium av det svenska språket bland de östbaltiska studenterna har därvid naturligtvis en grundläggande betydelse. Det sätter ju dessa i stånd att tillägna sig den skandinaviska litteraturen på alla områden, icke minst den rent vetenskapliga. Historiska och geografiska förhållanden göra det ju naturligt, att de östbaltiska folken måste sätta företeelserna i sina länder i samband med samma företeelser i de övriga länderna kring Östersjön, icke minst i Sverige. På många hithörande områden har numera uppvuxit en skandinavisk litteratur av sådan omfattning och betydenhet, att den icke kan undvaras för en vetenskapsman. Jag vill därvid bland annat hänvisa på de områden, som ligga mig närmast. Det torde i närvarande stund icke vara möjligt att med framgång studera nordisk arkeologi utan att hava möjlighet att tillägna sig den betydande litteratur, som inom detta vetenskapsområde publicerats på skandinaviskt språk. (Ett stort antal tyska arkeologer ha för den skull lärt sig svenska.) Och inom konsthistoriens område ha de senaste årtiondena betecknats av en mycket livlig forsknings- och publikationsverksamhet rörande det nordiska konstområdet, det mesta offentliggjort på skandinaviskt språk, ej minst på svenska. Att relationerna på dessa områden varit starka mellan Skandinavien och Östbalticum har ju länge varit känt. Och bevisen därpå växa ju mera forskningen fortskrider. Intressanta rön i detta hänseende ha bland annat gjorts av den svenske innehavaren av professorsstolen i konsthistoria i Dorpat, professor Helge Kjellin, varpå dock här ej skall ingås.

Ett allmännare studium av svenska språket bland de östbaltiska staternas vetenskapsmän skulle göra det möjligt för dem att på ett naturligt sätt ansluta sig till de nordiska sammanslutningar av vetenskaplig art, vilka visat sig så fruktbringande både för det vetenskapliga arbetet och för den folkliga sammanlevnaden. Svenska språket öppnar för östbalterna hela Skandinaviens vetenskapliga värld. Och skandinavisk vetenskaplig litteratur skulle vinna ett ökat verksamhetsområde, om Östbaltieum räknade svenskan sasom ett åtminstone inom den högre bildningens kretsar behärskat språk.

Då intresse för vårt språk och för vår kultur så oförtydligt visas som från de östbaltiska staterna, synes det mig vara en synnerligen opåkallad självsnöppning, om vi ej med glädje och energi toge vara på denna möjlighet till kulturell expansion.

Att denna först och främst bör taga sig uttryck i ett genom statens hjälp möjliggjort bekostande av en verkligt effektiv och auktoritativ undervisning i svenska språket vid östbaltiskt universitet synes mig vara självklart.»

Rektor *Danell* yttrar bland annat:

»Förutom vad som redan i eder ledande artikel anförts som motivering för att detta Gustaf Adolfs gamla universitet finge en representant för svenska språket bland sina egentliga lärarkrafter och ej blott som nu genom ett mer eller mindre konstant lektorat, skulle jag vilja, i likhet med professor *Nerman*, erinra om att inom det nya riket Estland rymmas för närvarande samtliga de från hedenhös kvarlevande gamla baltiskt-svenska kolonierna, sedan även den lilla Runö i Rigaviken, som tillhörde ryska guvernementet Livland, numera slutgiltigt förts till republiken Estland. Omkring 8,000 svenskar finnas bofasta inom Estland.

Vad Estland speciellt vidkommer, är det kanhända ej för optimistiskt att ifrågasätta, att detta nya rikes i handling visade uppskattning av det svenska kulturarvet från vår stormaktstids dagar även skall kunna taga sig uttryck i samverkan med Sverige för den föreslagna professuren i svenska språket vid den gamla Academia Gustavo-Carolina i Tartu (Dorpat).»

Professor *V. Lundström* i Göteborg, förutvarande sekreterare och ledande kraft i riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, föreslår, att Sveriges understöd lämnas i den formen, att till lämplig svensk organisations förfogande ställdes en rund summa för fördelning efter beprövande till sådana kulturella ändamål som just dessa.

Av särskilt intresse är givetvis historikernas mening. Professorn i nordisk historia i Dorpat, förutvarande docenten i samma ämne i Helsingfors, d:r *A. R. Cederberg* yttrar:

»Saken har naturligtvis sin stora betydelse vad beträffar det praktiska livet, t. ex. för underlättande av goda handelsförbindelser, befrämjande av samarbetet på alla andra ekonomiska områden, där Sveriges och de baltiska ländernas intressen mötas o. s. v. Det är dock den rent vetenskapliga sidan, som jag från min ståndpunkt ville i detta sammanhang vidröra.

Vid undervisning i ett sådant ämne, som det jag företräder vid universitetet i Dorpat — estnisk och nordisk historia — kommer man snart att märka, huru viktigt det vore, om eleverna kunde tillgodogöra sig svenska språket. Den svenska historiska litteraturen har, vad Estlands och Lettlands historia beträffar, mycket värdefullt att bjuda på, men, framför allt, originalkällorna

under långa perioder av dessa länders historia äro till en del avfattade på svenska. De elever, som vilja gå längst, förstå det väl, och det var därför med verklig fröjd, som några av mina bättre elever emottogo erbjudandet att få den kostnadsfria undervisning i svenska, som min hustru strax efter sin ankomst till Dorpat våren 1921 erbjöd dem. Undervisningen upptogs sedermera i vidare form av professor Bergman, vilken såsom van lärare bättre kunde genomföra uppslaget, till dess man om hösten 1922 erhöi en egen svensk lektor i svenska språket.

En fast anställd lärare i svenska språket och litteraturen skulle säkert göra mycket stor nytta i att meddela undervisning åt dem, som ägnat sig åt historia. Även de som ägna sig åt arkivarbete — ett synnerligen tacksammt fält i de baltiska länder, vilkas arkiv så litet blivt undersökta — måste obetingat förstå svenska.

Huru värdefulla kunskaperna i svenska språket måste anses, särskilt för estniska vetenskapsidkare, som vilja befatta sig med undersökningar rörande den svenska allmogen i Estland, behöver icke särskilt påpekas. Att därvidlag ett tacksamt fält för vetenskapen står oupptaget, torde vara säkert.

Det är med stor tacksamhet universitetsförvaltningen i Dorpat emottagit erbjudandet att få tillgodogöra sig en svensk lektors undervisning vid universitet, och jag är övertygad därom, att en professor i svenska språket och litteraturen skulle från estnisk sida hälsas med livlig tillfredsställelse och tacksamhet. Under de år jag haft mitt arbete vid universitetet i Dorpat, vars reorganisation, trots alla svårigheter efter det ryska förfallet, med en förvånansvärd hastighet genomförts, har jag sett rörande bevis på esternas tillgivenhet för Sverige. Banden emellan Sverige och Estland komma att knytas allt fastare; därför måste man med tillfredsställelse hälsa varje åtgärd, som närmar länderna till varandra.»

Professorn i historia vid Stockholms Högskola *S. Tunberg* yttrar bl. a.:

»Sedan långliga tider ha Estlands och Lettlands folk haft nära förbindelser med vårt land, och efter de senaste politiska omvälvningarna gå deras tankar på en närmare anknytning till den västerländska kulturvärlden helt naturligt först och främst till Sverige. Bör då icke från vår sida denna orientering hälsas med glädje och tillfredsställelse, böra vi då icke göra allt för att knyta de kulturella banden över Östersjön starkare och starkare?»

Professor Nerman nämner särskilt en av den nuvarande svenska kulturens rangvetenskaper, nämligen arkeologien. För Östersjöstaternas vidkommande skulle här också kunna framhållas den historiska vetenskapen: under så gott som hela den historiska tiden ha Sveriges och Östersjöländernas öden varit nära förknippade med varandra och varje mera inträngande studium i hithörande frågor kräver oundgängligen grundliga insikter i hela Östersjöområdets historiska utveckling.»

Företvarande professorn i klassisk, speciellt latinsk filologi vid universitetet i Dorpat *J. Bergman* avgav på Svenska Dagbladets fråga följande svar:

»Närmast känner jag ju förhållandena vid det äldsta av dessa universitet, nämligen det i Dorpat, där jag under tre och ett halvt år själv verkat som professor i annat ämne, men där jag ständigt möttes av livliga önskingar, uttryckta av både studenter och universitetslärare, om anordnande av undervisning i svenska språket.

»Sedan jag med anledning av direkta uppfordringar under tre terminer

hållit en kurs i svenska språket två aftontimmar i veckan, synnerligen talrikt besökt, lyckades det mig att från höstterminen 1922 genom välvillig hjälp av riksföreningen i Göteborg erhålla medel, som möjliggjorde anställande av en universitetslektor i ämnet vid Dorpats universitet. Förste innehavaren av denna post blev fil. lic. Ragnar Ljunggren, förutvarande vice ordförande för Uppsala studentkår. Nu kunde sex timmar i veckan ägnas åt den svenska undervisningen och två kurser anordnas, en för nybörjare och en för de mera försigkomna. Sedan lic. Ljunggren, som erhållit ett utrikes resestipendium för fullföljande av sina egna studier, följande läsår måst avgå, erhöi han till efterträdare den nuvarande universitetslektorn fil. mag. Erik Forsell, som med framgång och under fortsatt livligt intresse från studenternas sida fullföljer hans verk. Alltjämt anslår riksföreningen medel för ändamålet, men dels är anslaget icke stort, två tusen kronor, då föreningen ju också har många andra uppgifter att finansiera, och dels vore vid detta av svenskar grundade och under perioden 1632—1712 under svensk styrelse stående universitet, där under tidernas lopp så många svenskar arbetat dels som lärare, dels som lärjungar, det i hög grad på sin plats, att en verklig professur i svenska språket kunde komma till stånd. Jag vill erinra om att den personliga professur för professor Alb. Nilsson i Lund, till vilken riksdagen 1923 anslog medel, numera icke kräver något vidare anslag, sedan professor Nilsson erhållit den ordinarie professuren i litteraturhistoria vid Lunds universitet. Dessa medel äro således frigjorda. Skulle icke en del av dessa medel kunna användas för en professur i svenska språket och litteraturen vid universitetet i den stad, där »svenska skaldekonstens fader» Georg Stjernhjelm en gång diktade sin »Hercules» och där flera hans ättlingar ännu leva och bära hans frejdade namn?

I samband härmed kan det nämnas, att franska staten — som har bra mycket fjärrare förbindelser med Estland än vi svenskar — anslår medel för en professur i fransk litteratur i Dorpat, och det ehuru universitetet redan av egna medel har en professur i romanska språk. Så mycket mer förpliktande synes det vara för Sverige att icke ställa sig avvisande.»

